

Ćwiczenie nr IXb

WYZNACZANIE KRYTYCZNEGO STĘŻENIA MICELIZACJI PRZEZ POMIAR NAPIĘCIA POWIERZCHNIOWEGO METODĄ MAKSYMALNEGO CIŚNIENIA BANIEK

I. Cel ćwiczenia

Celem ćwiczenia jest eksperymentalne wyznaczenie krytycznego stężenia powstawania miceli (CMC) na podstawie pomiarów napięcia powierzchniowego roztworów związków powierzchniowo czynnych (surfaktantów).

II. Zagadnienia wprowadzające

1. Napięcie powierzchniowe cieczy.
2. Charakterystyka i budowa związków powierzchniowo czynnych:
  - a) rodzaje grup hydrofobowych i hydrofilowych,
  - b) położenie grup hydrofilowych w cząsteczce.
3. Klasyfikacja związków powierzchniowo czynnych ze względu na charakter chemiczny grup funkcyjnych:
  - a) surfaktanty jonowe:
    - anionowe,
    - kationowe,
    - amfoteryczne.
  - b) surfaktanty niejonowe.
4. Właściwości roztworów substancji powierzchniowo czynnych.
5. Metody wyznaczania krytycznego stężenia micelizacji (CMC).
6. Zastosowanie związków powierzchniowo czynnych:
  - a) równowaga hydrofilowo-lipofilowa – HLB,
  - b) podział związków powierzchniowo czynnych ze względu na ich zastosowanie.
7. Właściwości technologiczne związków powierzchniowo czynnych:

- a) piany,
  - b) solubilizacja,
  - c) emulgowanie,
  - d) zwilżanie,
  - e) dyspergowanie.
8. Praktyczne zastosowanie środków powierzchniowo czynnych.
  9. Ochrona środowiska naturalnego – usuwanie związków powierzchniowo czynnych ze ścieków komunalnych i przemysłowych.

Obowiązuje znajomość części literaturowej z ćwiczenia IX a

Literatura obowiązująca:

1. A. Anastasiu, E. Jelescu, „Środki powierzchniowo czynne”, WNT Warszawa, 1973.
2. M. Przybyt, „Rynek Chemiczny”, Nr 10, 22–25 (1997), Nr 2, 28–31 (1998).
3. H. Sonntag, „Koloidy”, PWN Warszawa, 1982, str. 211–230.

IV. Część doświadczalna

A. Aparatura i odczynniki

1. Aparatura: zestaw do pomiaru napięcia powierzchniowego metodą maksymalnego ciśnienia baniek.
2. Sprzęt:
  - kolbki miarowe o pojemności 50 cm^3 – 2 szt.,
  - kolbki miarowe o pojemności 25 cm^3 – 2 szt.,
  - pipety miarowe o pojemności: 1, 5 i 10 cm^3 ,
  - plastikowe pojemniki z nakrętkami – 21 szt.,
  - zlewka o pojemności 400 cm^3 ,
  - zlewka o pojemności 250 cm^3 ,
  - grzałka elektryczna,
  - tryskawka,
  - bibuła.
3. Odczynniki:
  - dodecylosiarczan sodowy $\{\text{C}_{12}\text{H}_{25}\text{SO}_4\text{Na}\}$ – $M = 288.38\text{ g}$,
  - bromek cetylotrimetyloamoniowy $\{\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{15}(\text{CH}_3)_3\text{NBr}\}$ – $M = 364.46\text{ g}$.

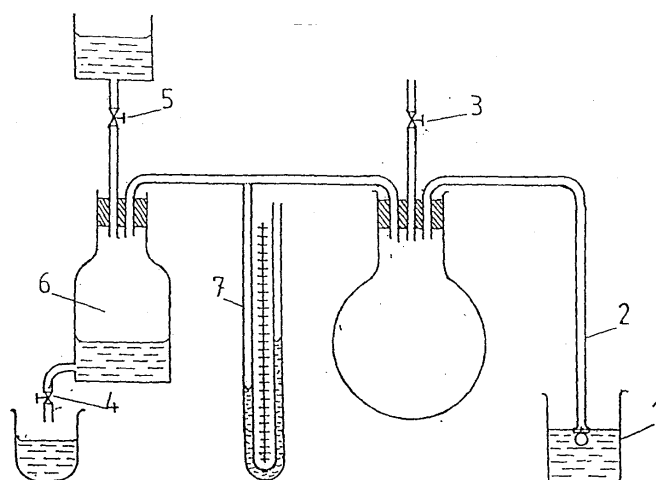
B. Program ćwiczenia

1. Przygotowanie wodnych roztworów surfaktanta.
2. Wyznaczenie napięcia powierzchniowego wodnych roztworów surfaktanta metodą maksymalnego ciśnienia baniek.
3. Sporządzenie wykresu zależności napięcia powierzchniowego roztworu od stężenia substancji rozpuszczonej $\gamma = f(c)$.
4. Graficzne wyznaczenie krytycznego stężenia micelizacji (CMC) na podstawie zależności $\gamma = f(c)$.
5. Porównanie otrzymanej wartości CMC z danymi literaturowymi.

C. Obsługa przyrządów

1. Zestaw Rebindera

Schemat zestawu do pomiaru napięcia powierzchniowego metodą pęcherzykową przedstawiono Rys 1.

Rys. 1. Zestaw Rebindera do pomiaru napięcia powierzchniowego metodą pęcherzykową.

Przed przystąpieniem do pomiarów należy sprawdzić czy woda z **dolnego zbiornika [6]** została przelana do **zbiornika górnego** i czy kran [4] jest zamknięty. Następnie do naczynka pomiarowego [1] (po dokładnym umyciu) nalać wodę i ustawić kapilarę [2] (po dokładnym umyciu, opłukaniu i osuszeniu) tak, by dotykała powierzchni cieczy. Zamknąć kran [3] i otworzyć kran [5], tak aby woda wydobywała się do zbiornika [6] po jednej kropli.

Po ustaleniu przepływu wody ze zbiornika górnego do dolnego pozostawiamy go do końca wykonania wszystkich pomiarów.

Przy wykonywaniu pomiaru należy doprowadzić do takiego wzrostu ciśnienia, przy którym u wylotu kapilary pojawiają się pęcherzyki gazu. W celu zachowania jednakowych warunków dla wszystkich pomiarów odczyt wysokości słupka cieczy w manometrze należy wykonywać, gdy poziom menisku cieczy w rurce manometru będzie maksymalny.

Przy następnym pomiarze otworzyć kran [3], by doprowadzić do wyrównania ciśnienia w aparaturze z ciśnieniem zewnętrznym (jednakowy poziom cieczy w obu manometrach). Ponownie zamknąć kran [3], po czym doprowadzić do takiego wzrostu ciśnienia, przy którym u wylotu kapilary pojawiają się pęcherzyki gazu. Odczytać różnicę poziomów cieczy w manometrze przy ich maksymalnym wychyleniu. Δh_w i Δh_x (dla wody i badanych roztworów) równa się sumie wysokości słupów cieczy w lewym i prawym ramieniu manometru (poczawszy od zera manometru). Po zakończeniu ćwiczenia przelać wodę z dolnego zbiornika do górnego.

D. Sposób wykonania ćwiczenia

1. Sporządzić 50 cm³ roztworu wodnego surfaktanta: CTMABr o stężeniu $5 \cdot 10^{-3}$ M lub SDS o stężeniu $5 \cdot 10^{-2}$ M zgodnie z poleceniem asystenta. W trakcie rozpuszczania roztwór lekko ogrzać.

- Z przygotowanego roztworu podstawowego pobrać 0.3 cm^3 roztworu i wlać do kolbki miarowej o pojemności 25 cm^3 , a następnie uzupełnić wodą do kreski. Roztwór z kolbki przelać do plastikowego pojemnika oznaczonego nr 1 (dla CTMABr) lub nr I (dla SDS). Analogicznie przygotować następne roztwory pobierając kolejno: **0.4, 0.5, 1, 2, 3, 4, 5** i **12.5** cm^3 roztworu podstawowego surfaktanta. Pozostały roztwór podstawowy surfaktanta przelać do ostatniego pojemnika oznaczonego nr 10. Obliczyć stężenia przygotowanych roztworów.
- Posługując się zestawem Rebindera do pomiaru napięcia powierzchniowego wyznaczyć różnicę poziomów cieczy w manometrze, odpowiadającą ciśnieniu niezbędnemu do wypchnięcia banieczki powietrza z kapilary, w sposób opisany w punkcie dotyczącym obsługi przyrządu, dla wody destylowanej i przygotowanych roztworów surfaktanta. Pomiarów wykonywać dla roztworów od najmniejszego do największego stężenia. Po wyjęciu kapilary z roztworu końcówkę osuszyć bibułą, natomiast po zakończeniu wszystkich pomiarów kapilarę dokładnie umyć i osuszyć.
- Zmierzyć temperaturę wody w celu odczytania z tablicy jej napięcia powierzchniowego.

E. Opracowanie wyników

- Odczytać napięcie powierzchniowe wody γ_w z Tabeli I, uwzględniając temperaturę, w której odbywały się pomiary.

Tabela I.

T [°C]	γ_w [mN/m]	T [°C]	γ_w [mN/m]
11	74.07	21	72.59
12	73.93	21	72.44
13	73.78	23	72.28
14	73.64	24	72.13
15	73.49	25	71.97
16	73.34	26	71.82
17	72.19	27	71.66
18	73.05	28	71.50
19	72.09	29	71.35
20	72.75	30	71.18

- Obliczyć stałą k dla kapilary według wzoru:

$$k = \frac{\gamma_w}{\Delta h_w} \quad (1)$$

- Obliczyć wartości napięcia powierzchniowego roztworów surfaktanta o podanych stężeniach według równania (2):

$$\gamma_x = k \Delta h_x \quad (2)$$

4. Wykreślić przebieg zmian napięcia powierzchniowego w funkcji stężenia związku powierzchniowo czynnego $\gamma = f(c)$.
5. Wyznaczyć punkt CMC przez ekstrapolację przecięcia krzywych poniżej i powyżej CMC.
6. Otrzymane wyniki zamieścić w Tabeli II.

Tabela II.

Rodzaj surfaktanta		
Stężenie [mol/dm ³]	Δh_x [cm]	γ_x [mN/m]